

ALEX. LĂPĚDATU

O NOUĂ NARATIUNE

A

LUPTELOR DINTRE MOVILEȘTI

—1606—1607—

ȘI

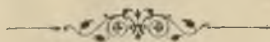
SIGILIILE ROMANULUI

ȘI CÂMPULUNGULUI MUNTEAN

BCU Cluj / Central University Library Cluj

—COMUNICARE—

(Extras din „Convorbiri Literare“, an. XL).

BUCUREȘTI

INST. DE ARTE GRAFICE „CAROL GÖBL“ S-SOR ION ST. RASIDESCU.
16, STRADA DOAMNEI, 16

1907

96
ALEX. LĂPĚDATU

O NOUĂ NARAȚIUNE
A
LUPTELOR DINTRE MOVILEȘTI
—1606—1607—
ȘI
SIGILIILE ROMANULUI
ȘI CÂMPULUNGULUI MUNTEAN
—COMUNICARE—

(Extras din „Convorbiri Literare“, an. XL).

BUCUREȘTI
INST. DE ARTE GRAFICE „CAROL GÖBL“ S-SOR ION ST. RASIDESCU.
18, STRADA DOAMNEI, 18
1907

O NOUĂ NARAȚIUNE

A

LUPTELOR DINTRE MOVILEȘTI

— 1606—1607 —
BCU Cluj / Central University Library Cluj

1606

Între còpiile de documente privitoare la Istoria Românilor, culese din Arhivele Romane și dăruite Academiei Române de d-l Al. Lahovary, se află și o narațiune asupra celei dintâi lupte dintre verii Movilești, Constantin și Mihăilaș, pentru stăpânirea Moldovei, a luptei dela Ștefănești din a doua jumătate a lunii lui Decemvrie 1607. Narațiunea e scoasă din Arhivele Prințului Santacroce și emană, fără îndoială, dela acel Santa Crucius care, pe când era nunciu apostolic în Polonia, trăise și la curtea lui Ioan Szedziwoj Czarnkowski (1), castelanul de Lencici, care ținea în căsătorie pe Ana, cea de-a patra și tot odată cea mai mică din fiicele lui Ieremie-Vodă Movilă (2).

Narațiunea e deci a unui contimporan, care, atât prin situația-i politică socială, cât și prin legăturile lui personale cu membrii din Polonia ai familiei Movilă, era în măsură de-a cunoaște bine întâmplările petrecute în Moldova după moartea lui Ieremie Movilă. Și, în adevăr, istorisirea sa ne dovedește aceasta. Căci, deși nu ne aduce vre-o contribuire nouă la cele ce cunoaștem până acum din izvoarele externe privitor la întâmplările menționate mai sus și nici nu le precizează mai de aproape, — totuș ne prezintă o bună povestire a celor petrecute în Moldova în anii 1606—7: Ieremia Movilă luase măsuri ca după moarte să-i urmeze în domnie

(1) Okolski, *Orbis Polonus*, apud A. Papiu, *Tesauru de monumente istorice*, București 1863, II. 149.

(2) Asupra acesteia, v. frumoasele pagini publicate de A. Papiu în al său *Tesaur*, II, 137 sq. sub titlul de „Lugubre Monumentum“.

fiul său Constantin, sub tutoratul unchiului său Simeon. Acesta însă înlătură pe nepot și reținu domnia pe seama sa, cumpărând pentru aceasta învoirea Sultanului și îndreptându-se față de Regele Poloniei cu promisiunea că la moartea sa domnia o va transmite lui Constantin. Simeon murind pe neașteptate, începe fățiș lupta înverșunată între cele două cumnate, Elisabeta și Margareta, fiecare cerând moștenirea tronului pe seama casei sale. Cu țara și Turcii pe partea sa, Mihail apucă domnia tatălui său; dar pentru prea puțin timp. Căci ginerii din Polonia ai Elisabetei intervin. Toamna târziu (1607) Ioan Potocki intră cu trupele sale în Moldova și bate oastea lui Mihail, care era sprijinită de ajutoare turcești și tătărești, deschizând astfel calea domniei cumnatului său Constantin.

Dar iată și narațiunea în întregime :

..... Sed accidit, ut sub hoc ipsum tempus, mortuo Simeone Mohila Principe Valachiae, Provincia ea novis motibus agitari coeperit, ad quam pacandam stabiliendumque Constantini Hieremiae Mohilae filii juvenis admodum imperium, Potocii, Rege non abnuente, maturandum sibi viresque suas eo transferendas existimarunt. Nupta erat Stephano Potocio filia Hieremiae; peropportuna Potociis erat haec affinitas ad augendas opes et potentiam: namque Valachiam pacato Imperio per plures annos Hieremias cum rexisset, non modo privatas opes auxerat, sed erga eos etiam quorum ope nitebatur, munificus erat. Potocii vel maxime ab invito interdum sed offensam timente, quicquid postulabant, referebant, non absque aliorum Regni Procerum invidia; sed proxime superiore anno Hieremias cesserat e vita (1), cum vivens adhuc Constantinum Principem filium et successorem renunciari curasset Turcarumque Imperatoris rescripto regia intercessionem obtento sibi posterisque suis sexus virilis perpetuum in ea Provincia imperium stabilivisset; sed enim eo vita functo frater ejus Simeon Mohila jam aetatis exactae vir, quem ille quondam suis opibus ad Transalpinam Valachiae imperium evenerat, pulsumque inde comiter et liberaliter apud se habuerat, uxorisque ac liberorum suorum moriens, eidem supremis tabulis curandae mandaverat, captata occasione quod longius qui soli timebantur abessent Potocii, excluso nepote pulsisque defuncti fratris cum matre liberis, imperium sibi arrogaverat, e mercato Turcarum imperatoris, qui semper venalis est assensu; et, ne temere invito Rege tantum sibi assumere videretur, tempestiva legatione suam hanc ambitionem excusaverat, Valachos, nempe a viris regnari solitos, pueri et muliebre imperium non laturos et Turcas ipsos ea occasione ad turbulentum aliquem hominem summam rei delaturos fuisse, nisi ipse curam ejus Provinciae suscepisset; se Regi fidem suam satis hactenus testatam fecisse: in ea deinceps permansurum ac obsequio erga Rempublicam nemini unquam cessurum.

(1) La 30 Iunie 1606. Epitaful său la Kozak, *Inscripfionen aus der Bukovina*, Wien 1903, 167. Cf. și Iorga, *Studii și Documente*, VI, 640.

Hanc ejus excusationem, ut Rex acceptaret, imperiumque contra pacta usurpatum ratum haberet et ii qui Potociorum infractam et debilitatam volebant potentiam, evicerunt et res ipsa, quod vel tum maxime seditio Rocosiana (1) ferretur et, quorsum evasura esset, incertum adhuc haberetur, Regi, ut suae potius securitati quam alienis commodis consuleret, persuasit maxime cum idem mox interventu Ioannis Potocii fratris uxori cavisset, et eam se cum universa familia, concessis in eum usum certis possessionibus pro dignitate generis tractaturum exhibiturumque et se vita functo imperium ad Constantinum filium ipsius devolutum iri. Sed Simeone quoque inter decursum anni mortuo (2), nova rursus eaque muliebris pro filiis exarsit istic ambitio. Heremiae uxor Margarita (3) ereptum a patruo filio suo Constantino imperium repetebat; altera e contra id secundum mortem mariti sui Simeonis filio ejus Michaeli deberi contendebat; nec morata diu cum omnia praesidia in potestate haberet, cunctisque ei veluti proxime vita functi Principis uxori parerent, filium suum Michaellem, vel hoc ipso nomine, quod jam imperio longe quam Constantinus qui impubes adhuc erat per aetatem aptior esset, praefarendum et Principem renanciandum Valachis persuadet. et voto potita assensuque Turcarum Imperatoris simul et ope implorata armis potentiaque Turcarum ad tuendum praesentem rerum statum se munit, Constantino matreque ejus et tota Hieremiae domo in ordinem redacta.

Ea rerum Valachicarum mutatio excivit Potocios, ut cum iis copiis quas in exercitu Regio habuerant, eo concederent opem socru et affinibus laturo. Igitur Ioannes Potocius, Praefectus Camenecensis, sub exitum autumnum, Valachiam sub signis ingressus adversam factionem quae Turcicis Tartaricisque auxiliis fulta et universa Valachia ad arma excita, magnis viribus obviam ibat, fundit fugatque (4) et Constantinum admodum juvenem imperare jubet, aegre id quidem primo ferentibus Turcis sed mox muneribus delinitis iisdem imperium Constantini ratum habentibus, quanquam jam antea Michaellem in possessionem Principatus per traditionem vexilli, ut mos est immiserant et de eo Regem certiore fecerant.

*

Cetitorul care cunoaște „Istoria pre scurt a turburărilor

(1) Răscoala nobilimei polone sub conducerea lui Nicolae Zebrydowski, Palatinul de Sandomir, împotriva regelui Sigismund III Vasa după moartea lui Zamojski (1605). Rokosz-ienii fură distruși la Guzow în 1607 de Zolkiewski.

(2) La 14 Sept. 1607. Epitaful său la Kozak, *op. cit.*, 170; pentru recitificarea datei cf. *ibidem*, 172 și Iorga, *Studii și Documente*, IV, LXVI.

(3) Recte: Elisabetha.

(4) Pentru data luptei precum și pentru mărturia asupra ei, vezi Iorga, *loc. cit.*, LXVIII, nota 1. — După luptă Constantin Movilă domni până la 20 Nov. 1611, iar Mihăilăș se refugie în Țara-Românească, unde peste puțin timp muri la Târgoviște și fu îngropat la mănăstirea Dealului. Epitaful său la Iorga, *Inscripții din Bisericile României*, București 1905, I, 99—100 și la St. Nicolaescu, *Documente slavo-române*, București 1905, 327. La acest din urmă transformarea datei în anii dela Christos e greșită.

din urmă ale Moldovci“, redactată de Baret după memoriile lui Ioppecourt (1), a putut observa numai decât, cum că narațiunea aceasta a nunțiului apostolic și cardinalului Santa-Crucius întregește pe cea dintâiu tocmai în partea ei inițială, căci istorisește acele evenimente petrecute în Moldova pe care Ioppecourt le-a omis, desigur nefiind suficient sau chiar de loc informat asupra lor. Chiar dacă numai acesta ar fi meritul narațiunii ce publicăm mai sus, adecă de-a completa pe Baret, ea trebuia, credem, să fie scoasă la iveală.

(1) Retipărită de A. Papiu în *Tesauru de monumente istorice*, II, 7 sq.

SIGILIILE ROMANULUI

ȘI

CÂMPULUNGULUI MUNTEAN

BCU Cluj / Central University Library Cluj

— COMUNICARE —

În capitolul „Das Städtewesen“ din a sa *Geschichte des rumänischen Volkes im Rahmen seiner Staatsbildungen* (1), d-l Iorga a arătat, în chip convingător și deplin, cum o seamă a târgurilor noastre își datoresc începutul lor coloniilor de Sași și de Unguri venite din Ardeal în sec. al XIII-lea și al XIV-lea, — înainte deci de întemeierea Principatelor.

Aceste colonii, aducând cu sine organizațiunea municipală a târgurilor lor de acasă — cea germană a evului mediu —, au întemeiat-o și la noi. Aci însă, negăsind condițiuni prielnice de dezvoltare, această organizațiune municipală n'a putut ajunge ceace a fost bunăoară pentru orașele săsești ale Ardealului: — scutul puternic al dezvoltării lor grabnice și sigure pe toate terenurile manifestării vieții orășenești. Ea s'a menținut totuș în câteva forme caracteristice până târziu în secolul al XVII-lea. Una din aceste forme caracteristice în practica afacerilor de cancelarie ale târgurilor noastre a fost și întrebuintarea pecetilor latinești — sigiliilor.

La început, în sec. al XIII-lea și al XIV-lea, fără îndoială, toate târgurile noastre întemeiate în împrejurările amintite și-au avut peceti latinești — sigilii. După întemeierea Principatelor însă, limba oficială a Statului a contribuit, încetul cu încetul, ca ele să fie scoase din uz și înlocuite, în mai toate locurile, cu peceti slavonești (2). Astfel că întregul

(1) Gotha 1905, vol. I, 158 sq.

(2) Reproduseri de peceti slavonești și românești de-ale târgurilor noastre au publicat: V. A. Urechia, în *Miron Costin, Opere complete*, București 1888, II, 564 sq. și în *Anal. Acad. Rom.*, ser. II, v. X,

nostru material documentar cunoscut până acum nu ne-a păstrat decât numai *două* peceti latinești din ale târgurilor noastre: una pentru Moldova, cealaltă—cine-ar fi crezut?—pentru Țara-Românească (1).

Cea dintâi e a târgului Roman și ni s'a păstrat în trei documente emanate dela șoltuzul și pângarii orașului: întâiul din 1605 Mai 17, al doilea din 1608 Septemvrie 21 și al treilea din 1627/8 (= 7136) (2). Pe câteși trele aceste documente pecetea, imprimată în fum, e, relativ, bine păstrată, astfel că ea se poate reconstitui cu fidelitate în întregime (reproducerea de sub No. 1). Are 4 cm. în diametru, având în mijloc, în cercul din lăuntru al legendei și închis într'un scut în formă de triunghi cu vârful în jos, un cap de mistreț: iar circular legenda latinească:

S[igillum] CIVITATIS DE FORO
ROMANI

No. 1. BCU Cluj / Central University Library

A doua pecete este a Câmpulungului muntean, a cărui origină stă în „burg“-ul teuton întemeiat încă în sec. al XIII-lea de coloni Sași și Unguri (3), — fapt istoric a căruia amintire ne-o păstrează și cronica cantacuzinească a țării (4), când ne spune că Radu Negru a descălecat dela Făgăraș la Câmpulung cu mulțime de „*Papistași și Sași*“ (5). Urmașii acestor coloni Sași și Unguri, cari au „descălecat“ Câmpulungul, s'au menținut multă vreme în capul organizațiunii municipale, după cum ne mărturisește și Franciscanul Bonaventura Andreini într'o

sect. ist., 236 sq.; d. N. Iorga, în *Studii și Documente cu privire la Istoria Românilor*, V, 220 și 260 și XI, 281. Tot d-sa a menționat și altele, *ibidem*, V, 69—76 și VII, 364 sq.

(1) Asemenea ni s'a păstrat și o pecete latinească a târgului Baia, dar numai într'un mic fragment. V. Iorga, *Studii și Documente*, V, 71. Tot latinească e, de sigur, și pecetea indescifrabilă a Cotnariului reproducă de d. Iorga, *ibidem*, XI, 277.

(2) Orig. în Bibl. Acad. Rom. No. 9—IX, 11—XLI și 15—LXXXVI. Se tipăresc în publicația *Documentele românești* ale Academiei.

(3) Iorga, *Geschichte des rumänischen Volkes*, I, 168.

(4) A. Lăpădatu, Marghita, Doamna Negrului-Voevod, în *Convorbiri Literare*, XXXIV, 1117, nota 2.

(5) *Istoria Terii-Românești*, ed. Ioanid. București 1859, 2 = ed. din *Magazinul istoric*, IV, 232.

scrisoare din 1779 adresată lui Sulzer : „Brevi temporis spatium (după fondarea klosterului, mănăstirii catolice de acolo) Catholici in oppido dicto Compolong in tantum fuere multiplicati, ut Valachos schismaticos in numero longe superaverint, ac ex eo iudices inclusive usque ad bellum, quod nostra Aula cum Turcis habuit ultimum semper e Catholicis fuerunt electi“ (1). Așa se face dar că acest târg al Câmpulungului a păstrat mai mult timp practica formelor organizației municipale germane, — și deci și întrebuițarea pecetii latinești în cancelaria orașului.

Această pecete ne este cunoscută până acum dintr'un singur document de curând intrat în posesiunea Academiei Române. E o carte din 20 Mai 1656 pe care județul cu pargarii Câmpulungului o dau la mâna Băraților (Franciscanilor) de acolo, adevărindu-le drepturile lor vechi de proprietate peste locul ce se „chiană Closter“, — pe care îl revendicau și călugării dela mănăstirea noastră pravoslavnică a Câmpulungului. Pecetea timbrată, de 3 cm. în diametru (reproducerea de sub No. 2). are în mijlocul cercului din lăuntru al legendei și în lăuntru unei ornamentațiuni simetrice o pasăre, înapoia capului căreia se vede, despărțită printr'o semilună, o steluță cu cinci raze; între cele două cercuri ale legendei se vede, în partea de sus, asemenea o stea cu cinci raze, despărțită de câmpul legendei printr'o semilună; legenda e următoarea :

S[igillum] ✠ (ΣΤΙ ΠΟ) ✠ ΙΟΝΔΟ ✠.

No. 2.

Documentul ce poartă această pecete s'a publicat — însă cu greșeli de lectură și tipar — în *Archiva societății științifice și literare* din Iași, a. XIV, pp. 179—180. Încă de atunci am dat în articolul citat din *Convorbiri Literare* interpretare a conținutului său istoric; iar acum comunicăm și pecetea lui, care, împreună cu cea a Romanului, aduc, fără îndoială, o prețioasă contribuțiune *sigilografiei române*.

(1) Sulzer, *Geschichte des transalpinischen Daciens*, Wien 1782, III, 631—2; cf. Lăpedatu, *l. c.*, 1116.